

Az állami beruházások visszafogását és a reálbér-csökkenést régen megszorításnak hívták

N. Vadász Zsuzsa | 2023. december 29. 07:00 | HirKlikk.hu

Csaba László közgazdász szerint egyértelműen nem lehet meghatározni, hogy megszorításokkal él-e az Orbán kormány. A CEU professzora azért azt is elmondta, a kormány hosszabb ideje kettős politikát folytat, egyszerre fúj hideget és meleget. Majd hozzátette „régén klasszikus megszorításnak hívták azt, amikor leállítják a beruházásokat, s engedik, hogy a bérek növekedése jelentősen elmaradjon az árak emelkedésétől”. Az elnevezésnél ugyanakkor sokkal fontosabb, hogy a kormányzat eközben elkezdett költekezni, s a kiszámíthatósága is nagyon sokat veszített az amúgy sem sziklaszilárd hiteleségéből.

Szeretném tisztázni, hogy a folyamatokat pártatlan, szakértői szemmel követő elemző szerint kinek van igaza a megszorítások körüli vitában. Hogyan értékeljük a kiigazításokat, a különadók bevezetését, a beruházások befagyasztását, a szociális és családi juttatások, támogatások kurtítását stb.? Netán a rendszerváltás óta a legsúlyosabb megszorításként, esetleg dehogyis?

Ennek megválaszolásához kicsit messzebből indulok el, onnan, hogy rögzítem: recesszióban volt a magyar gazdaság. Igaz, elkezdtek technikai recesszióknak hívni, s egy darabig még úgy is tűnt, hogy ez megállja a helyét, de később bebizonyosodott, valóságos recesszió alakult ki a magyar gazdaságban. Ennek pedig a legfőbb oka a kormányzat költekezése volt. Persze butaság lenne azt mondani, hogy a nemzetközi piacon tapasztalható bizonytalanságnak, kamatszint-emelkedésnek, inflációnak nincs semmilyen hatása, hiszen egy olyan nyitott gazdaságban, mint amilyen a magyar, nyilván van. De ezeknek a hatása biztosan kisebb, mint a kormányzati politikáé. Ebben pedig valóban érvényesült egy kényszerű visszafogás, s emellett egy nem szándékolt mellékhatás is. Ez utóbbi – amit a bírálói felrótnak a Magyar Nemzeti Banknak – a túlságosan magas kamatszint, az, hogy emiatt túlságosan drágán lehet csak pénzhez jutni. Ez ugyan még igaz is, de csak részben, hiszen egy csomó területen kamatstopot tartanak fenn. Emellett tovább folytatják a költekezést az előző időszak döntéseinek a következményeként. Az eredmény pedig elsősorban a kormányzati politikának, másodsorban a költségvetési politikának, harmadrészt pedig a nemzetközi körülményeknek és az ebből adódó bizonytalanságoknak a következménye.

Milyen arányban felelősek a helyzetért a felsorolt elemek?

Precíz válaszhoz komoly elemzést kellene végezni, én azonban nem láttam ilyen típusú elemzéseket. Elsőre azt gondolom, hogy 40:30:30 arányban felelős a három említett elem. A külső hatások szerintem pedig azért korlátozottak, mivel – számos felvetéssel szemben – a forint árfolyama nem omlott össze, s valamiért nem is ment fel az egekbe. A foglalkoztatás nőtt, közben azonban a termelékenység nem tudott javulni. Nem lett volna az árfolyam erősödésének fundamentális oka. Az azonban fontos, hogy az árfolyam nem omlott össze. Ha pedig nem omlott össze, akkor 75 dolláros olajár mellett nem lehet azt mondani, amit Sziijártó, aki azzal szokott érvelni, hogy olcsón jutunk az orosz gázhoz, ugyanakkor november végén egy nemzetközi konferencián az ellenkezőjét állította.

Hogyan látja a kormány által előszeretettel okolt külföldi „begyűrűzés” további elemeinek a szerepét?

A három külső ok – a magas energiaár, az árfolyam összeomlása és a kamatok emelkedése – közül egyik helyen sem látok katasztrofálisan rossz dolgokat. A kamatok például hónapok óta nem nőnek, s bár vita folyik arról, hogy mikor kezdik el a jegybankok a csökkenést, ám az amerikai jegybank szerepét betöltő Fed elnöke, Jerome Powell nyilatkozataiból az olvasható ki, hogy ez még korai lenne, szerinte túl korán nyilvánítják legyőzöttnek az inflációt, és túlságosan korán kezdik el a lazítást. Ebből kiindulva az állapítható meg, hogy hat hónapja nem történt jelentős kamatemelés, azaz megállt az emelési hullám. Mindennek alapján úgy vélem, hogy nem állja meg a helyét a kormányzat érvelése, miszerint a kedvezőtlen külső körülményeknek köszönhetjük a helyzetünket. Ez csak részben füllentés, miután részben igaz, de a helyzet kialakulását nem magyarázza meg.

Ez tehát a helyzet, és akkor térjünk vissza az eredeti kérdéshez: van megszorítás vagy sem?

A fő baj, hogy erre nem lehet rendes igen/nem választ adni. Én úgy látom, hogy hosszabb ideje kettős politikát folytat a kormány, egyszerre fúj hideget és meleget. Egyfelől azt mondja, hogy nincs megszorítás, majd időről időre csak leállítanak állami beruházásokat. S persze emellett – egyáltalán nem meglepő módon – durván visszaestek a magánberuházások, köszönhetően a magas kamatszintnek és a bizonytalanságnak. Ha pedig a beruházás és a fogyasztás visszaesik, akkor nem tud a gazdaság nőni. A visszaesés azonban nem egyfajta balesetként következett be, az a kormányzati politika eredménye. Régen klasszikus megszorításnak nevezték azt, amikor leállítják a beruházásokat, s engedik, hogy a bérek növekedése jelentősen elmaradjon az árak emelkedésétől. De nem csak ebben felelős a kormány, hanem abban is, hogy még egy napon belül is képes két ellentétes dolgot hajtogatni. A kiszámíthatóság nagyon sokat veszített az amúgy sem sziklaszilárd hiteleségéből, aminek olyan

hatása is van, hogy nem indítanak beruházásokat. Különösen a magánberuházásokkal várnak ki a potenciális beruházók, miután nem tudják, mit hoz a jövő. Ez pedig vitathatatlanul a kormányzati politika hatása. Ezt azért is fontos kimondani, mert a kormányzati kommunikáció ezzel ellentétes üzeneteket közvetít – ez azonban szerintem nem más, mint öngazolás.

Akkor tehát vannak megszorítások? Ne haragudjon, azért lovagolok ezen a kifejezésen és témán, mert ismerjük az orbáni állítást: a megszorítás nem az ő eszközük, szemben a szociális-liberális oldallal.

Véleményem szerint hívhatjuk bárminek. Az elnevezésnél sokkal fontosabb, hogy a kormányzat eközben elkezdett költekezni – ennek ugyan kisebb a propagandája, de a költekezés azért jelentős. Adnak ilyen-olyan jogcímeken, elköteleződnek jelentős tételekkel stb. És Varga Mihály pénzügyminiszter körbe-körbe fut, de végső soron vele együtt is hagyják elszállni a költségvetési hiányt. Ez persze nem új, láttunk már ilyet korábban is. Miként azt is, hogy új hitelfelvételekkel operálnak. Bár nem beszélnek róla, de ha a jegybank közvetlenül vásárol állampapírokat, akkor az nem más, mint a hiány monetizálása, ami – és ez csak idő kérdése, de középtávon mindenképpen – inflációt vált ki. Éppen ezért tartom megalapozatlanoknak azokat a felvetéseket, hogy hamar visszatérünk az inflációs célhoz. Miután nem lehet kizárólag adósságból pótolni a hiányt és az állami költekezést, így a bevételi oldalon kell utána menni. A kigyó tehát a saját farkába harapott. Ez ugyanis egy zárt rendszer, amiben a viszonylag magas áremelkedés mellett – az idei visszaesés után – a jövőre várható alacsony növekedés mellett elinflálódnak a jövedelmek. Ez politikai okokból persze jól jön a kormánynak.

Jövőre választások lesznek, s az elmúlt 13 évben megszokhattuk, hogy választást előtti években, s a folyó évben a voksolásig bőkezűen osztogatnak az egymást követő Orbán-kormányok. Ez a gazdasági növekedés, a pénzbőség idején is nagyon megviselte az államot, de mi lesz most, amikor eleve nagyon nagy a baj? Mire számít ezen a téren?

Valóban, az önkormányzati választás ismét egy olyan alkalom, amikor hirtelen kiderül, hogy erre és arra is szükség van. Az év első felében majd költekeznek, a másodikban pedig behúzzák a féket. Ennek egyik része, hogy az infláció a tervezettnél magasabb legyen, miként az államháztartási hiány is, amit belső forrásból finanszíroznak majd, ha addig nem jön valamennyi pénz az Európai Uniótól.

Egy gyors közbevetett kérdés. Megoszlanak a vélemények erről, ön szerint érkeznek majd belátható időn belül pénzek?

Valamennyi szerintem fog érkezni, de annyi biztosan nem, amennyire számítottak. Ráadásul az EU unió utólag finanszíroz, s emiatt azt hiszem, hogy vannak a jövő évnél komoly bizonytalanságai. 2024-ben ugyanis jellemzően alacsonyabb növekedés, a tervezettnél magasabb infláció és államháztartási hiány lesz.

Mindközben azonban a számukra kedves állami projektekkel, felvásárlásokkal nem állnak le. Gondolok itt például a budapesti repülőtér megvásárlására, ami a beszélgetésünk idején még jövő időbe teendő, illetve akár a Vodafone már lezajlott állami felvásárlására. Ez akkor hogyan lehet magyarázni?

Ahogy említettem, fújnak hideget és meleget egyaránt. Egyfelől van a miniszterelnökség és maga a kormányfő, aki, akárhányszor elmegy az övéi közé, úgy érzi, hogy oda kell juttatni egy kis pénzt, ne érezzék magukat elhanyagoltnak a vendéglátók. Ugyanígy, a miniszterelnök környezete is tele van ötletekkel arra vonatkozóan, hogy mi mindent kellene még állami kézbe venni. Úgy látom, bizonyos értelemben az orbáni stratégia az, amiről Stefano Bottoni könyve (A hatalom megszállottja) is szól: bizonyos területeket ellenőrzés alá kell vonni, ami nem gazdasági, hanem politikai-stratégiai kérdés a számára. A repülőtér és a kommunikáció tipikusan olyan beavatkozási területek, amelyek indokoltságáról egy makrogazdasági előadásban azt mondanám, hogy a kormányzat úgy határozta meg a közérdeket, hogy ezek benne legyenek. Magamtól azt hinném, hogy a repülőtér nem egy stratégiai ügy – hacsak nem veszünk részt háborúban. Ehhez egy megjegyzés: nemzeti légitársaság nélkül is jól megvagyunk már sok éve, ahogy számos más ország is. Én még úgy tanultam, hogy a távközlés a természetes monopólium esete, majd húsz évre rá kiderült, hogy dehogyis: ha nincs monopólium, ha hagyják, hogy a műszaki fejlődés által létrehozott verseny megjelenjen a piacon, akkor nagyon is verseny piac. Azt gondolnám, hogy a Vodafone megvételét a szuverenitásvédelmi törvény és a digitális állampolgárságra vonatkozó jogszabályok összefüggésében kell értékelni.

Mit ért ez alatt?

Jól látható, hogy az előbbi, de főleg az utóbbi törvény, illetve előterjesztés tele van olyan elemekkel, amelyek háttérben mindenekelőtt állambiztonsági megfontolások állhatnak. Ha ez dominál, akkor már maga a kérdés snassz. Jól látható, hogy arra kell ez a tulajdonrész, ez a fajta befolyásolási képesség, hogy komolyan vegyék a szabályokat, amiknek – az én ismereteim szerint – tulajdonosi részesedés nélkül is megfelelnek. De hát a kormányzat agyában így áll össze, hogy ezt a két területet meg kell szerezni, ellenőrzés alá kell vonni, merthogy az biztosítja a szuverenitást.

Nem ezt hívják paranoiának?

Szerintem nem paranoia, hanem egy létező logika megnyilvánulása. Ez megítélésem szerint egy nagyon régi, hetven-nyolcvan évvel ezelőtti technológiai, stratégiai-politikai gondolkodásmenetet tükröz – s nem is az egyetlen, ami kilóg a sorból. Lehetséges persze azt mondani, hogy nem a XXI. század közepének a logikájából indulok ki, össze lehet rakni, hiszen van egy koherens belső egymásra épülése ennek a gondolkodásmódnak. Azzal együtt, hogy számomra ez hihetetlenül avított, s nem a mai világ és legkevésbé a következő évtizedben várható fejlődés logikáját jeleníti meg. Egy állam vezérelt modellt próbálnak megalkotni, hivatkozva a kelet-ázsiai rendszerekre.

Ez a hivatkozás vajon érvényes?

Szerintem hamis, s mondom ezt annak alapján, hogy nagyon sokat foglalkozom ezekkel a rendszerekkel. A kelet-ázsiai országokra –a városállamok kivételével – éppen az jellemző, hogy elmozdultak abba az irányba, ami az állam egyre inkább csak szabályozói és koordinálói funkcióját erősíti, miközben nem választja ki a győzteseket, ahogy az a hetvenes-nyolcvanas években általános gyakorlat volt, hanem a piacra hagyja azt. Ez tehát nem jó hivatkozás. Dél-Korea, Szingapúr például nem így csinálja, Hongkong meg végképp nem. Nagy kérdés, van-e logika abban, hogy visszanyúljunk hetven-nyolcvan évvel ezelőltre.

Mennyire lesz kemény éve a magyar kormánynak, a magyar gazdaságnak akkor, ha nem nyílnak ki az uniós pénzcseppek?

A jövő év második felében már realisabban lehet megítélni a helyzetet. Bár szegény Navracsics Tibor minden alkalommal azt mondogatja, hogy már a jövő héten elkezdenek jönni a pénzek, s mindig nagyon elégedett a saját álláspontjával (persze csak addig, amíg másvalaki, különösen egy brüsszeli másvalaki meg nem szólal az ügyben). Véleményem szerint fog jönni pénz, de nem számolatlanul, és ez fontos. Azt hinném, hogy vannak tételek, amelyek viszonylag egyszerűen megkaphatók – ilyenek a terület alapú támogatások, a környezetvédelmi, fejlesztési projektekre szánt pénzek egy része, a vasútfejlesztés például a tipikus zöldberuházás esete. Ugyanakkor az újjáépítési területen kitalált fejlesztéseknek van egy jó nagy része, amire egyhamar nemigen adnak majd pénzt, ilyen a tanárok béremelése. Két dolgot nem tudok elképzelni: azt, hogy semennyi pénz ne jöjjön, s azt, hogy számolatlanul ontanánk ránk a pénzesőt. Egyrészt újjáépítési alap 2023-ban kifut, ha ebből eddig nem jött, akkor nem is fog jönni. Ugyanakkor az EU-nak is az érdeke, hogy jöjjenek támogatások a hétéves költségvetés terhére – mindezt kimondva is fontos rögzíteni, hogy ezek a pénzek nem járnak, pályázat útján el lehet nyerni a terükre. Nem arról van tehát szó, hogy bedobtuk egy kétszáz forintost és az automata kiadja a doboz üdítőt.

Azt mondja, az Unió érdeke is, hogy kapjuk ezeket pénzeket? Miért?

Az érdekük ahhoz kötődik, hogy az EU része legyen a magyarországi folyamatoknak, s nem csak megfigyelője. Nyilvánvaló, hogy a magyar kormány ezt nem nagyon szereti, Orbán nyíltan elmondta, hogy miért kellett például kipaterolni az országból a Nemzetközi Valutaalapot, állítása szerint azért, mert beleszóltak a gazdaságpolitikába. Hát most a brüsszeliek vannak úgy vele, hogy ha nem adnak semmit, akkor nem tudnak beleszólni. Ezért biztos vagyok abban, hogy nem alaptalanok azok a felfelreppenő hírek, melyek szerint erre vagy arra adnak pénzt, de ez a másik oldal érintettségét jelenti. Ezzel együtt sem építenék arra, hogy az Unió számolatlanul finanszíroz, leszámítva az egyértelmű finanszírozást, elsősorban is az agrártámogatásokat, azon belül a terület alapúakat, illetve a környezetvédelmi projektek egy nagy részét. Az persze már jelentős részben értelmezés kérdése, hogy mi is számít annak. Szóval erre azt mondom, hogy ha nem is a teljes összeget, és nem automatikusan, de fogunk kapni uniós pénzeket.

És mi a véleménye a Huxit esélyéről? Hírek szerint a Fideszen belül már igyekeznek felmérni, hogyan állnak ehhez.

Én ezt nem gondolom komolynak. A magam részéről hitelt adok annak, ami Orbán Viktor november vége tájt mondott, hogy nem elhagyni kell az Uniót, hanem átalakítani. Ahogy már egy tíz évvel ezelőtt interjúmban is kifejtettem: azért is nyugodt vagyok, mert Orbán számára a belpolitika már nem érdekes, ő már az európai szintéren akar játékos lenni. Ám ez csak addig adatik meg a számára, amíg Magyarország az EU tagja. Amint kikerülünk, Magyarország és vele együtt ő is kikerül a fősodorból, s belekerül az olyan országok körébe, mint amilyen például Belorusz, Moldova, Szerbia vagy mondjuk Marokkó. Ez egy létező csapat, még azt sem mondom, hogy minden tagja rossz, de ezek nem azok az országok, amelyek naponta, de akár csak hetente is szerepelnek a nyugati lapok címlapján, nem azok, amelyek vezetője bele tud szólni a világpolitika ügyeibe. Orbán is csak addig tud beleszólni, amíg vezető hír tud lenni Magyarország lépése egy olyan kérdésben, mint például Svédország NATO-csatlakozása, amihez pedig a NATO- tagjának kell lennünk. Éppen ezért a Huxit nem reális. Döbbenetes, hogy Anglia milyen hihetetlen mértékben veszítette el a Brexit miatt a világpolitikai jelentőségét. Hiába még mindig London – immár 150-200 éve – a világ legnagyobb tőkepiaca, a világpolitika mégsem tekint Londonra. Nem kérték fel közvetíteni a Közel-Keleten, Ukrajnáról nem is szólva, jóllehet ők – Törökországhoz hasonlóan – szintén mindkét féllel beszélő viszonyban vannak. Ezek a dolgok foglalkoztatják Orbánt, aki magát európai léptékű politikusként határozza meg, de tudja, hogy ehhez belül kell lennie. Érzékeli, hogy senkit nem érdekelné, hogy mit mond erről vagy arról, ha Magyarország nem lenne része az EU-nak és a NATO-nak. Nem is fogja kigolyózni magát egy olyan játszmából, ami nettó nyereséggel is jár. Amúgy pedig joggal látja úgy, hogy még van mit kicsavarni ebből a helyzetből, s a tagságból. A

játszmában az vesz részt, aki aznap szerepel az összeállításban, ha valaki a cserepadon ül, akkor semmit sem tud csinálni. Ezt ő nem is annyira tudja, mint inkább minden idegszálával érzi.

De nem túlságosan taszítóak a játszmái, például a vétókkal fenyegetés?

Ezek nem ismertelen játékok a EU-ban, még csak nem is az angolok vitték be, mások is játszották, hogy ne menjünk messzire, az olaszok, a spanyolok, a franciák. Nem mondanám élenjáró jó gyakorlatnak, s azt sem állítom, hogy ezzel akár mi, akár az EU népeinek a közössége előbbre jut. Csak azt mondom, hogy létező gyakorlatról van szó, amit nem Orbán talált ki, s nem az egyedüli, aki játssza. Amennyire tudható és tapasztalható, mindig lehet erre partnert találni. Emlékszem, a kezdeti időszakokban mennyire meglepett, hogy Magyarország mindig Portugáliával és Spanyolországgal volt egy csapatban – mint kiderült, az ok az volt, hogy ők támogatták a magyar munkaerő-piaci liberalizációt és halászati ügyekben álltak a sarkukra, amit könnyű volt támogatnunk.

Ennek ellentmond az, hogy az utóbbi időben szemmel láthatóan sorra egyedül marad Orbán.

Az egy kérdés, hogy mi történik nyíltan. Az már egy másik – én legalábbis úgy látom –, hogy Ukrajna ügyében vannak országok és különösen politikai erők, amelyek örülnek annak, hogy valaki ezt az álláspontot képviseli. Például a spanyolok, az olaszok, a német kormány. Azt hinném, hogy a legtöbb kérdésben nem vagyunk egyedül. Mondjuk a kárpátaljai magyarok ügyeiben igen, de például a fegyverszállítás kérdésében már nem. Hasonlóan látom Ukrajna uniós csatlakozásának a kérdését – van egy vita a bizottság és számos tagállam között, amelyek nem igazán gondolják ezt komolyan. Elvileg persze mindenki a hős ukránokat kell támogatassa, de amint a tagfelvételi tárgyalás elkezdődik, minimum az agrárpolitikai legnagyobb haszonélvezői máris ellenezni fogják, mert könnyen belátható, hogy a tortaszelet zsugorodni fog a tagoknak, illetve, hogy a hétévről-hétévre arányaiban csökkenő agrártámogatások keretét ismét jelentősen meg kellene növelni.